

До спеціалізованої вченої ради
Д 26.007.070
у Національній академії внутрішніх справ,
03035, м. Київ, Солом'янська пл., 1

ВІДГУК

опонента

**доктора юридичних наук, професора Кіндюк Бориса Володимировича
на дисертаційне дослідження Головка Аліни Леонідівні
на тему «Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності»,
поданого на здобуття ступеня доктора філософії
в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»**

Актуальність теми дослідження. На теперішній час питання охорони навколишнього середовища є найбільш гострою проблемою ХХІ ст. – як для всього міжнародного співтовариства, так і для кожної країни зокрема. Глобальна екологічна криза є результатом багатовікових різноманітних процесів, які призвели до знищення значної кількості природних об'єктів. Сьогодні не залишилося жодної важливої для життєдіяльності людства сфери, яка б не зазнала руйнівного впливу стихійного розвитку цивілізації – від зміни клімату та скорочення кількості видів тварин і рослин, до руйнування озонового шару. Такий стан речей поставив перед людством невідкладне завдання збереження та відновлення багатьох природних об'єктів. Такий підхід потребує внесення змін до природоохоронного законодавства, удосконалення ЗУ «Про охорони навколишнього середовища» з причини того, що без такого усвідомлення та без реалізації цих заходів настання глобальної економічної катастрофи стає об'єктивною реальністю.

На сьогодні був накопичений значний досвід правового регулювання та проведення різних заходів для вирішення глобальної екологічної кризи, що в свою чергу зумовлює необхідність розвитку і підвищення ефективності природоохоронної діяльності, вдосконалення її інституційного та нормативно-

правового забезпечення. Природоохоронна діяльність, яка базується на системі нормативно-правових актів, які охоплюють еру природокористування є формою реалізації гармонійної взаємодії суспільства з природою. При реалізації концепції сталого розвитку, яка була прийнята в Україні природоохоронна діяльність вимагає створення сприятливих умов для збереження довкілля і природно-ресурсного потенціалу держави та доступу суспільства до природних об'єктів. Такі особливості визначають новітній параметр постіндустріального суспільства – природоохоронний, що проявляється в державній екологічній політиці, природоохоронній функції держави, екологізації громадянського суспільства, а також природоохоронній діяльності.

Разом з тим, сучасний стан розробки теоретико-правових засад природоохоронної діяльності не відповідає потребам вітчизняної юридичної теорії та практики. Це торкається правових ознак, принципів, механізму, особливостей міжнародного, європейського та національного нормативно-правового регулювання. Така ситуація обумовлена тим, що питання природоохоронної діяльності для сучасної України за своєю важливістю перебувають в одному ряду з проблемами забезпеченням миру, безпеки, єдності, територіальної цілісності країни, правопорядку, виходу з політичної та економічної криз. З іншою сторони важливість даної проблеми пов'язана зі сферами співробітництва з Європейським Союзом у межах виконання Угоди про асоціацію між Україною, а також Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами.

Даний комплекс проблем обумовив необхідність проведення дослідження теоретико-правових засад природоохоронної діяльності.

Дослідження здійснено відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки на період до 2020 року, визначених Законом України «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки» від 9 вересня 2010 р. № 2519-VI; Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України «Про Основні засади

(стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» від 28 лютого 2019 р. № 2697-VIII; Тематики наукових та науково-технічних (експериментальних) розробок Міністерства освіти і науки на 2019 – 2021 рр., затверджених Наказом Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2018 р. № 1466; Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2016 – 2020 рр., затверджених Постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Тему дисертації затверджено Вченою радою Національної академії внутрішніх справ (протоколи № 27 від 28 листопада 2017 р.) і включено до переліку тем дисертаційних досліджень Національної академії правових наук України (реєстр. № 104, 2017 р.).

Основна увага в дисертаційному дослідженні була спрямована на: аналіз стану наукової розробки і систематизації історіографії досліджень теоретико-правових засад природоохоронної діяльності; визначенню й обґрунтуванню методологічних засобів осмислення теоретико-правових засад природоохоронної діяльності; з'ясування особливостей генезису природоохоронної діяльності у світі та Україні; розкриттю змісту теоретико-правового поняття природоохоронної діяльності, а також уточнення його співвідношення з іншими категоріями теорії держави та права; визначенню правових принципів природоохоронної діяльності; висвітленню теоретичних та нормативно-правових аспектів механізму здійснення природоохоронної діяльності; дослідженню міжнародних та європейських правових вимог організації та здійснення природоохоронної діяльності; здійсненню порівняльно-правового аналізу нормативно-правового регулювання природоохоронної діяльності в Федеративній Республіці Німеччини Франції, Швеції та Фінляндії; визначенню стану та основних напрямків вдосконалення нормативно-правового регулювання природоохоронної діяльності в умовах євроінтеграції України.

З цих причин дане дослідження є **актуальним** та вирішує одну з найбільш важливих проблем юридично науки.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, забезпечені: 1) логічною побудовою методики дослідження; 2) широтою та різноманітністю опрацьованої джерельної бази; 3) вдалим використанням результатів зібраних матеріалів; 4) узагальненням результатів дослідження теоретико-правових засад природоохоронної діяльності.

Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений внутрішньо узгодженою **структурою** дисертаційної роботи. Дисертація складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (301 найменування на 29 сторінках) і двох додатків (на семи сторінках). Повний обсяг дисертації становить 289 сторінок, з них основного тексту – 253 сторінки.

Мета дисертаційного дослідження полягає в узагальненні та розвитку фундаментальних, методологічних і компаративних знань про теоретико-правові засади природоохоронної діяльності.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження дає підстави стверджувати, що основні положення та висновки, які виносить автор на захист, мають відповідний ступінь наукової новизни.

Характеристика змісту роботи. Зміст дисертації має достатньо високий теоретичний та науково-методологічний рівень виконання поставлених завдань. Теоретичний підхід надав можливість автору аргументовано визначити власну позицію щодо низки питань предмета дослідження. Безумовною перевагою роботи є логічність і послідовність викладення матеріалу.

Насамперед авторка аналізує історіографію та стан досліджень теоретико-правових засад природоохоронної діяльності. Після цього авторка досліджує методологію теоретико-правових засад природоохоронної діяльності та генезис природоохоронної діяльності у світі та Україні.

На підставі вивчення окреслених питань А.Л. Головка переходить до аналізу теоретико-правових понять природоохоронної діяльності, правових

принципів природоохоронної діяльності та теоретичних та нормативно-правових аспектів механізму здійснення природоохоронної діяльності.

Зрештою дисертантка досліджує міжнародний та європейський досвід нормативно-правового регулювання природоохоронної діяльності, а також напрями вдосконалення в Україні.

Зазначене надає можливість А.Л. Головки здійснити теоретико-методологічне узагальнення, порівняльно-правовий аналіз, що полягає в розробці теоретико-правових засад природоохоронної діяльності та сформулювати обґрунтовані висновки та пропозиції.

У процесі дослідження дисертантка вдало використовує комплекс методів: діалектичний, історичний, синергетичний, статистичний, формально-юридичний, що дало змогу всебічно вивчити предмет дослідження та сформулювати обґрунтовані та науково достовірні висновки й пропозиції.

Також можна дійти висновку, що під час роботи над дисертацією авторка опрацювала значний масив літератури та на належному науковому рівні проаналізувала теоретичний і нормативно-правовий матеріал, сформулювала обґрунтовані висновки, застосувала різні методи наукового пізнання, провела коректну наукову дискусію.

Дисертаційна робота справляє позитивне враження, оскільки А.Л. Головка запропонувала цілісне й обґрунтоване уявлення про реальний стан і перспективи розвитку природоохоронної діяльності, природно-ресурсного потенціалу країни, а також функціонування інституційного компоненту механізму природоохоронної діяльності.

Наукова новизна дисертації А.Л. Головки визначається тим, що за характером і змістом розглянутих питань ця дисертація є першим у вітчизняному правознавстві комплексним дослідженням теоретико-правових засад природоохоронної діяльності.

Позитивної оцінки заслуговує позиція авторки, згідно з якою на підставі осмислення плюралізму інтерпретацій поняття «природоохоронна діяльність» у різних соціально-гуманітарних і галузевих, міжгалузевих, спеціальних і

міжнародних юридичних науках розроблено теоретико-правові засади природоохоронної діяльності, що включають необхідні та достатні правові властивості, принципи, механізм, спільне і відмінне зі спорідненими поняттями, особливості міжнародного, європейського та вітчизняного нормативно-правового регулювання тощо.

Розкрито теоретичні та нормативно-правові аспекти механізму природоохоронної діяльності через призму його системних, телеологічних і гносеологічних ознак, суть останніх полягає в тому, що механізм природоохоронної діяльності забезпечує системно-функціональне бачення місця і ролі суб'єктів природоохорони та інструментального потенціалу і значення природоохоронних заходів під час забезпечення охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки та екологічних прав людини.

Сформульовано дефініцію правових принципів природоохоронної діяльності, під якими розуміються найбільш загальні та стабільні правові засади, що сприяють формуванню і забезпеченню в суспільстві природоохоронних цінностей, виражають сутність природоохоронної діяльності та визначають напрями її розвитку. Здійснено характеристику і класифікацію правових принципів природоохоронної діяльності.

Обґрунтовано видається методологія осмислення теоретико-правових засад природоохоронної діяльності, що має багаторівневий і плюралістичний характер й охоплює такий гносеологічний інструментарій як світоглядні та інші основи, методологічні принципи, дослідницькі підходи, зокрема діяльнісний, системний, компаративний, антропологічний, аксіологічний, потребовий, і наукові методи в контексті їх обумовленості предметом і завданнями наукового пошуку.

Також дисертантка пропонує удосконалити теоретико-правове уявлення про поняття природоохоронної діяльності на підставі виокремлення та характеристики її ознак, а також співвідношення з іншими категоріями загальнотеоретичного праводержавознавства. Під природоохоронною діяльністю запропоновано розуміти цілеспрямований, відносно стабільний,

свідомо-вольовий, урегульований правом різновид соціальної діяльності держави або інших уповноважених нею суб'єктів, що здійснюється за допомогою певних засобів, методів, способів і спрямований на забезпечення охорони навколишнього середовища, екологічної безпеки та екологічних прав людини за умови дотримання екологічної рівноваги та в контексті сталого розвитку сучасного суспільства;

Практичне значення може мати наукові позиції авторки щодо змісту і видів міжнародних та європейських правових вимог організації і здійснення природоохоронної діяльності в умовах сучасних глобалізаційних процесів, зокрема право людини на безпечне навколишнє середовище, природоохоронний імператив, принципи сталого розвитку, співробітництва, рівноправності, науковості, ефективності, відкритості, запобігання, перестороги, субсидіарності тощо.

Заслуговує на увагу й підтримку обґрунтоване положення щодо систематизації історіографії проблематики теоретико-правових засад природоохоронної діяльності шляхом виокремлення вітчизняних і зарубіжних енциклопедично-довідкових, монографічних і навчально-наукових праць і форм (джерел) права з наступною диференціацією доктринальних розробок за предметною належністю на теоретико-історичні, галузеві, міжгалузеві, спеціальні та міжнародні.

Слушним видається міркування авторки щодо системи наукових знань про те, що генезис природоохоронної діяльності у світі та Україні відображає поступальний процес, у результаті якого відбувається зміна змісту та обсягу природоохоронних заходів, їх форм і методів, а також суб'єктів природоохорони відповідно до рівня суспільного життя на певному етапі історичного розвитку соціуму, держави та права, зокрема вітчизняна державно-правова традиція природоохоронної діяльності – це невід'ємний елемент правової культури Українського народу.

Важливе значення має також дослідження в дисертації наукового уявлення про особливості нормативно-правового регулювання

природоохоронної діяльності в європейських країнах із високим рейтингом екологічної ефективності, а саме: ФРН, Франції, Швеції та Фінляндії шляхом аналізу їх природоохоронного законодавства, а також повноважень і функцій органів публічної влади у сфері природоохоронної діяльності.

Крім того, пропонує внести положення про те, що основними напрямками вдосконалення нормативно-правового забезпечення природоохоронної діяльності в умовах євроінтеграції України є покращення істотних якостей природоохоронного законодавства шляхом його систематизації, зокрема кодифікації, уніфікації юридичної термінології, адаптації до права ЄС у сфері формування в суспільстві природоохоронних цінностей, реалізації засад сталого розвитку природно-ресурсного потенціалу країни, зниження екологічних ризиків, належне функціонування інституційного компоненту механізму природоохоронної діяльності, екологізація вищої юридичної освіти тощо.

Висновки і пропозиції теоретичного та практичного спрямування є досить переконливими й обґрунтованими. Авторка, добре орієнтується в сучасних проблемах природоохоронної діяльності. Дисертантка виявила глибокі знання під час вивчення наукової літератури та нормативно-правових джерел (конвенцій, конституцій, кодексів, законів, підзаконних актів тощо) з природоохоронної діяльності.

Структура роботи, виклад її тексту, оформлення здійснені відповідно до вимог, які висуваються до дисертацій.

Повнота викладення основних результатів дисертації в опублікованих наукових працях. Основні положення, сформульовані висновки та пропозиції дослідження відображено на засіданнях кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ, а також оприлюднено на 12 науково-практичних конференціях, круглих столах і наукових читаннях, зокрема: «Права людини і поліція у сучасному світі» (м. Київ, 12 квітня 2018 р.); «Тринадцяті юридичні читання. Українська

державність: кризь призму часу (до 100 річчя Української національно-демократичної революції 1917 – 1921 рр.)» (м. Київ, 24 – 25 травня 2018 р.); «VIII-мі наукові читання, присвячені пам'яті академіка В.В. Копейчикова» (м. Київ, 22 листопада 2018 р.); «Проблемы правового регулирования общественных отношений: теория законодательство, практика» (м. Брест, 23 – 24 листопада 2018 р.); «Сучасні проблеми правового, економічного та соціального розвитку держави» (м. Харків, 30 листопада 2018 р.); «Національні правові системи в умовах глобалізації (пам'яті професора О.Г. Мурашина)» (м. Київ, 21 березня 2019 р.); «Чотирнадцяті юридичні читання. Проблеми імплементації національного законодавства до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. До 185-річчя НПУ імені М.П. Драгоманова; до 70-річчя Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАН України» (м. Київ, 17 – 18 квітня 2019 р.); «Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі» (м. Житомир, 18 квітня 2019 р.); «Реформування національної безпеки: історія, сучасність, перспективи» (м. Київ, 16 травня 2019 р.); «На перетині мови і права» (м. Київ, 21 лютого 2020 р.); «Юридична освіта: осмислення, виклики та перспективи (пам'яті Юрія Бондаря)» (м. Київ, 26 березня 2020 р.); «X-ті наукові читання, присвячені пам'яті академіка В.В. Копейчикова» (м. Київ, 18 листопада 2020 р.).

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що в дисертації сформульовано й аргументовано наукові положення, які дозволяють розширити фундаментальне, методологічне та компаративне уявлення про теоретико-правові засади природоохоронної діяльності, а отже, сприятимуть підвищенню ефективності її реалізації в Україні. Основні результати дослідження, що представлені в дисертації, можуть бути використані в: *правотворчій роботі* – у процесі нормативно-правового регулювання організації та здійснення природоохоронної діяльності в умовах євроінтеграції і розширення міжнародно-правового співробітництва України; *діяльності органів публічної влади* – для вдосконалення реалізації правових принципів природоохоронної діяльності органами державної влади та місцевого

самоврядування України; *науково-дослідній діяльності* – в ході подальших перспективних розробок проблематики природоохоронної діяльності, активізації її теоретико-правових, галузевих і міждисциплінарних досліджень (акт впровадження Національної академії внутрішніх справ від 15 травня 2020 р.); *освітньому процесі* – під час забезпечення викладання таких навчальних дисциплін як «Теорія держави та права», «Конституційне право України», «Юридична компаративістика» та «Правозастосування» (акти впровадження Національної академії внутрішніх справ від 14 травня 2020 р. і факультету політології та права Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова від 1 червня 2020 р.).

Оцінювання оформлення дисертації. Дисертацію оформлено згідно з вимогами Міністерства освіти і науки України.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації. Загалом оцінюючи позитивно рецензовану роботу, слід висловити певні зауваження щодо аналізованої дисертації:

1. Так, зі змісту дисертації не зрозуміло, на яких наукових підходах автора обґрунтовує зміст поняття «природоохоронна діяльність»? (стор.104-105).

2. На стор. 115 дисертації зазначено, що природоохоронна діяльність повинна здійснюватися в умовах екологічної рівноваги. Вважаємо, що авторці необхідно обґрунтувати власну позицію щодо розуміння поняття «екологічна рівновага».

3. На стор. 111, 114-116, 121 дисертації авторка використовує поняття «екологічна функція держави». Вважаємо, що дослідниці необхідно обґрунтувати та пояснити аспекти співвідношення понять «природоохоронна діяльність» та «екологічна функція держави».

4. В тексті дисертації автора неодноразово використовує поняття «екологічна держава», але дефініцію даного поняття не було викладено, тому вважаємо за необхідне, пояснити авторську позицію щодо цього терміну.

Зазначені вище зауваження стосуються дискусійних питань або не цілком чітких формулювань і не можуть вплинути на загальну позитивну оцінку

дисертації. Сподіваємося, що А.Л. Головка ці зауваження врахує в подальшій науковій та педагогічній діяльності.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність в цілому, оформлення.
Дисертація Головка Аліни Леонідівни «Теоретико-правові засади природоохоронної діяльності» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретну наукову проблему, яка має істотне значення для природоохоронної діяльності та є помітним кроком в розвиток юридичної науки.

Зміст дисертації відповідає заявленій дисертанткою науковій спеціальності (081 – «Право»), робота пройшла належну апробацію. Дисертація є кваліфікованою, завершеною працею, у якій не виявлено порушень академічної доброчесності. Дослідження підготовлено зрозумілою, юридично й літературно грамотною мовою. Оформлення дисертації загалом відповідає встановленим МОН України вимогам.

Дисертація відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 року № 167, а її авторка, – Головка Аліна Леонідівна, на основі публічного захисту заслуговує на присудження їй ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – «Право».

Опонент:

професор кафедри політичних наук і права

**Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д. Ушинського,**

м. Одеса

_____.2021

Б.В. Кіндюк

